

**Keskkonnaministri määruse
„Mägi-piimputke ja ahtalehise kareputke püsielupaikade
kaitse alla võtmine ja kaitse-eeskiri”
eelnoü**

SELETUSKIRI

1. Sissejuhatus

Looduskaitseseaduse (edaspidi *LKS*) § 10 lõike 2 alusel on keskkonnaministril õigus võtta ala püsielupaigana (edaspidi ka *PEP*) kaitse alla ja kehtestada ala kaitsekord. Eelnõukohase määrusega võetakse Tartu maakonnas kaitse alla väljaspool kaitstavaid alasid asuvad I kaitsekategooriasse kuuluvate liikide mägi-piimputke (*Peucedanum oreoselinum*) üheksa ja ahtalehise kareputke (*Laserpitium prutenicum*) neli PEP-i ning üks mõlema liigi kaitseks loodav PEP. Moodustatavate PEP-ide ala ei ole varem kaitse all olnud.

2010. aastal valmistas Keskkonnaministeerium ette ekspert Ülle Kuke ettepanekute põhjal 11 mägi-piimputke ja ahtalehise kareputke PEP-i moodustamise eelnõu. Keskkonnaamet (edaspidi ka *KeA*) tegi 11.04.2013. a Keskkonnaministeeriumile ettepaneku¹ lisaks veel üheksa mägi-piimputke ja ahtalehise kareputke PEP-i kaitse alla võtmiseks LKS § 10 lõike 2 tähenduses ning kolme eelnõus käsitletud PEP-i nime ja piiride muutmiseks. Keskkonnaministeerium palus 15.05.2013. a kirjaga nr 15-2/13/9647² KeA-l võtta töösse kõigi 20 PEP-i (edaspidi *KeA 2013. a ettepanek*) moodustamine. LKS § 8 lõike 3 kohase loodusobjektide kaitse alla võtmise põhjendatuse ja kavandatud piirangute otstarbekuse ekspertiisi³ (edaspidi *PEP-ide ekspertiis*) koostas 2013. aasta suvel KeA tellimusel Ülle Kukk (OÜ Bossa). Ekspertiisist selgus, et PEP-i moodustamine ei ole põhjendatud seitsmel juhul ning ühel juhul on otstarbekam teha ettepaneku kohasest PEP-ist kaks eraldi PEP-i. KeA edastas Keskkonnaministeeriumile 22.04.2014. a⁴ ekspertiisist lähtuvalt täiendatud eelnõu, mis käsitles 14 PEP-i moodustamist ja seitsme PEP-i mittemoodustamist. Keskkonnaminister algatas 23. märtsi 2015. a käskkirjaga⁵ 14 PEP-i kaitse alla võtmise menetluse ning jättis algatamata seitsme PEP-i moodustamise, misjärel viidi ministri käskkirjaga vastavusse ka keskkonnaregistri projekteeritavate alade kiht. Pärast algatamist täiendas KeA eelnõud tulenevalt laekunud ettepanekutest ja täiendavatest paikvaatlustest.

Määrus sisaldab nii üksikakti kui üldakti tunnuseid. Määruse eelnõu ja seletuskirja on koostanud KeA looduskaitse osakonna liigikaitse büroo liigikaitse peaspetsialist Anni Kurisman (tel 472 4721, e-post anni.kurisman@keskkonnaamet.ee). Eelnõu õigusekspertiisi on teinud KeA üldosakonna jurist Kristiin Jääger (tel 680 7424, e-post

¹ Mägi-piimputke ja ahtalehise kareputke püsielupaikade kaitse alla võtmise ettepanek. Keskkonnaministeeriumile saadetud kiri registreeritud 11.04.2013 nr JT 15-2/13/9647-1 all. Kättesaadav Keskkonnaametist.

² Mägi-piimputke ja ahtalehise kareputke püsielupaikade kaitse alla võtmise ettepanek. Keskkonnaministeeriumist saadetud kiri registreeritud 15.05.2013 nr JT 15-2/13/9647-2 all. Kättesaadav Keskkonnaametist.

³ Kukk, Ü. 2013. Mägi-piimputke ja ahtalehise kareputke püsielupaikade ekspertiis. Lepingulise töö aruanne. Kättesaadav Keskkonnaametist.

⁴ Mägi-piimputke ja ahtalehise kareputke püsielupaikade moodustamise menetlusdokumentide edastamine. Keskkonnaministeeriumile saadetud kiri registreeritud 22.04.2014 nr 15-2/14/9267-1 all. Kättesaadav Keskkonnaametist.

⁵ Mägi-piimputke ja ahtalehise kareputke püsielupaikade kaitse alla võtmise menetluse algatamine ja kasvukohtade kaitse alla võtmata jätmine. Keskkonnaministeeriumist saadetud kiri registreeritud 23.03.2015 nr JT 15-2/15/9647-3 all. Kättesaadav Keskkonnaametist.

kristiin.jaager@keskkonnaamet.ee), keeleliselt toimetanud Siiri Soidro (tel 640 9308, e-post siiri.soidro@tlu.ee).

2. Eelnõu sisu, piirangute ja kaitse alla võtmise põhjendus

2.1. Püsielupaikade kaitse alla võtmise eesmärkide vastavus kaitse alla võtmise eeldustele

Vastavalt Vabariigi Valitsuse 20. mai 2004. a määruse nr 195 „I ja II kaitsekategooriana kaitse alla võetavate liikide loetelu” § 1 lõike 2 punktidele 11 ja 16 on mägi-piimputk ja ahtalehine kareputk I kaitsekategooriasse kuuluvad liigid. Mägi-piimputke ja ahtalehise kareputke PEP-ide moodustamise eesmärk on nende liikide soodsa seisundi tagamine väljaspool kaitstavaid alasid asuvate mägi-piimputke ja ahtalehise kareputke elupaikade kaitse kaudu. Vastavalt LKS § 3 lõikele 2 loetakse liigi seisund soodsaks, kui selle asurkonna arvukus näitab, et liik säilib kaugemas tulevikus oma looduslike elupaikade või kasvukohtade elujõulise koostisosana, kui liigi looduslik levila ei kahane ning liigi asurkondade pikaajaliseks säilimiseks on praegu ja tõenäoliselt ka edaspidi olemas piisavalt suur elupaik.

Vastavalt LKS §-le 7 on loodusobjekti kaitse alla võtmise eeldused ohustatus, haruldus, tüüpilisus, teaduslik, ajaloolis-kultuuriline või esteetiline väärtus või rahvusvahelistest lepingutest tulenev kohustus. Mägi-piimputke ja ahtalehise kareputke PEP-ide kaitse alla võtmise eelduseks on nende liikide haruldus ja ohustatus.

Mägi-piimputk ja ahtalehine kareputk on haruldased soontaimed, mis on mõlemad arvatud Eesti punases nimestikus nii 2008. aasta⁶ ümberteisendatud hindamisel kui ka 2017. aasta^{7,8} hindamisel väljasuremisohus olevate (EN *endangered*) liikide kategooriasse. Punase nimestiku järgi mägi-piimputke arvukus kahaneb ja ahtalehise kareputke arvukus on aastati kõikuv. Ka meist lõuna pool, Lätis, on mõlemad liigid haruldased, ahtalehine kareputk lausa väga haruldane. Mägi-piimputk⁹ ja ahtalehine kareputk¹⁰ kasvavad Eestis oma levila põhjapiiril. Mõlemat liiki leidub Eestis vaid Tartu linnas ja selle läheduses mõne üksiku osapopulatsioonina. Mägi-piimputke leiukohtade hulk on arvuliselt küll viimastel aastatel suurenenud, kuid leiukohad asuvad siiski kõik samas piirkonnas ja suur hulk registriobjektidest on esindatud vaid mõne isendiga. Peale selle asub enamik mõlema liigi leiukohtadest tugeva arendussurvega linnaalal ja selle lähedases piirkonnas, kus liike ohustavad maakasutuse muutused ja ehitustegevus. Osa kasvukohti või osapopulatsioone on nimetatud ohutegurite mõjul juba hävinud.

Kirjeldatud põhjustel on täidetud LKS § 7 kohased loodusobjekti ehk mägi-piimputke ja ahtalehise kareputke kui haruldaste ja ohustatud liikide kasvukohtade kaitse alla võtmise eeldused.

⁶ eElurikkus. <https://elurikkus.ut.ee/kirjeldus.php?lang=est&id=7609> (03.06.2018).

⁷ Luuk, O. 2017. Ahtalehise kareputke ohustatuse hindamine. Hindamisel (kinnitamata). Kättesaadav Keskkonnaametist.

⁸ Luuk, O. 2017. Mägi-piimputke ohustatuse hindamine. Hindamisel (kinnitamata). Kättesaadav Keskkonnaametist.

⁹ Mägi-piimputke kaitse tegevuskava eelnõu (registreeritud Keskkonnaameti dokumendihaldussüsteemis 03.02.2014 nr JT 15-6/14/2294).

¹⁰ Ahtalehise kareputke kaitse tegevuskava eelnõu (registreeritud Keskkonnaameti dokumendihaldussüsteemis 03.02.2014 nr JT 15-6/14/2299).

Lisaks mägi-piimputkele ja ahtalehisele kareputkele on kaitse alla võetavad PEP-id elupaigaks ka II kaitsekategooria soontaimedele emaputkele (*Angelica palustris*), aasnelgile (*Dianthus superbus*), niidu-kuremõõgale (*Gladiolus imbricatus*) ja harilikule käokullale (*Heliochrysum arenarium*) ning III kaitsekategooria soontaimedele laialehisele neuuvaibale (*Epipactis helleborine*), siberi võhumõõgale (*Iris sibirica*), suurele käopõllele (*Listera ovata*), kahelehisele käokeelele (*Platanthera bifolia*), värvi-paskheinale (*Serratula tinctoria*) ja ahtalehisele ängelheinale (*Thalictrum lucidum*). Samas pole nende liikide kaitse-eesmärgiks seadmine vajalik, kuna eesmärgiks seatavate mägi-piimputke ja ahtalehise kareputke ning nende elupaiga kaitseks kehtestatav kaitsekord tagab ka eespool nimetatud liikide kaitse.

Kaitsekorra väljatöötamisel on lähtunud kaitse-eesmärgiks nimetatud mägi-piimputke ja ahtalehise kareputke ökoloogilistest nõudlustest. Seeläbi tagatakse kaitse kõikidele liikidele, kelle elupaigalised eelistused sarnanevad eesmärgiks nimetatud mägi-piimputke ja ahtalehise kareputke omadega. Kaitse-eeskirjas sätestatud kaalutusõiguse teostamisel saavutatakse eespool nimetatud liikide puhul kaitse-eesmärk (LKS § 14 lg 2) LKS §-s 55 sätestatud isendikaitse kaudu. Teiste sõnadega tuleb nende liikide puhul PEP-i valitseja nõusolekul lubatud tegevusteks ja kaitseala valitseja nõusolekuta keelatud tegevusteks nõusolekut andes arvestada, et kavandatud tegevus ei oleks vastuolus LKS §-s 55 sätestatud isendikaitse põhimõtetega.

2.2. Püsielupaikade kaitse alla võtmise otstarbekus

LKS § 48 lõike 1 kohaselt tuleb I kaitsekategooria liikide kõikide teadaolevate kasvukohtade kaitse tagada kaitseala või hoiuala moodustamise või PEP-i kindlaksmääramisega. Kõik moodustatavad PEP-id on I kaitsekategooria liikide mägi-piimputke, ahtalehise kareputke või nende mõlema kasvukohad.

Keskkonnaregistrisse on 13. juuli 2018. a seisuga kantud 48 ahtalehise kareputke ning 58 mägi-piimputke leiukohakirjet, mis jagunevad kõik vaid Tartu linna ja selle lähedusesse jäävate väheste elupaikade vahel. Kõik mägi-piimputke elupaigad (sh käesoleva määrusega kaitse alla võetavad) asuvad väljaspool kaitstavat ala. Ahtalehise kareputke leiukohtadest asub väljaspool kaitstavat ala 30, ülejäänud 18 leiukohta jäävad Raadi looduskaitsealale.

Kaitse alla võtmise ekspertiisi (*PEP-ide ekspertiis*) käigus hinnati 2013. aastal kõikide teadaolevate mägi-piimputke ja ahtalehise kareputke leiukohtade PEP-ina kaitse alla võtmise otstarbekust. Osa ahtalehise kareputke ja mägi-piimputke isendeid kasvab üleminekulistest kooslustes, nagu söödid, metsa- ja teeservad, väikesed metsalagendikud jms, kus keskkonnatingimused on muutunud või muutumas ning kust nende liikide populatsioonid on suksessiooni käigus või mõne loodusliku või inimtekkelise häiringu tõttu PEP-ide ekspertiisi andmetel kadunud või kadumas. Sellised mittejätkusuutlikud, hääbuvad ja juhuslikud (ebatüüpilised) populatsioonid (sh seitse KeA 2013. aasta ettepanekus nimetatud PEP-i) jäetakse ekspert Ülle Kuke soovitusel kaitse alla võtmata. Tuginedes PEP-ide ekspertiisi tulemustele, võetakse kaitse alla kõik kaitse alla võtmist väärt mägi-piimputke ja ahtalehise kareputke PEP-id. Kokku võetakse kaitse alla 14 mägi-piimputke, ahtalehise kareputke või mõlema liigi PEP-i, mille täpsemad iseloomustused ja kaitse alla võtmise põhjendused PEP-ide kaupa on esitatud peatükis 2.4.2.

2.3. Kaitstava loodusobjekti tüübi valik

Kaitstava loodusobjekti tüübiks on eelnõukohaselt kaitse alla võetava loodusobjekti puhul valitud PEP järgnevatel põhjustel. PEP-is on võimalik kohaldada optimaalse suurusega alal just mägi-piimputke ja/või ahtalehise kareputke kaitseks vajalikke ja kohaseid piiranguid (nt rahvaüritustel osalejate arvu piiramine liigse tallamise vältimiseks), mida näiteks hoiuala regulatsioon ei võimalda. PEP-is on kaitse-eeskirjaga võimalik määrata, millised on kaitse-eesmärgiks olevate liikide ja nende elupaikade säilimiseks vajalikud tegevused (nt niitmise lubamine 15. septembrist 15. juunini), mida hoiuala regulatsioon samuti ei võimalda. Mitmel alal leidub keskkonnaregistri andmetel küll ka teisi kaitsealuseid taimeliike, ent kuna nende kaitse tagatakse mägi-piimputke ja/või ahtalehise kareputke kaitsserežiimi kaudu, ei ole kaitseala loomine põhjendatud ega vajalik.

2.4. Püsielupaikade piirid ja kirjeldused

2.4.1. Püsielupaikade piiritlemise üldpõhimõtted

PEP-de piirid järgivad suures osas KeA 2013. aasta ettepanekus esitatut. Põhjendatud korrektuurid on tehtud 2013. aasta PEP-ide ekspertiisist, määruse menetluse algatamise järel laekunud ettepanekutest ning aastatel 2014–2018. a tehtud välitöödest lähtuvalt. PEP-id on piiritletud vastavalt mägi-piimputke ja ahtalehise kareputke tegevuskava eelnõus esitatud põhimõtetele, PEP-ide ekspertiisist esitatud ettepanekutele ning KeA spetsialistide paikvaatlustel tehtud märkmetele. Piiritlemisel on lähtutud põhimõttest, et PEP-id hõlmaksid tervenisti jätkusuutlikud ja esinduslikud mägi-piimputke ning ahtalehise kareputke keskkonnaregistrisse kantud leiukohad koos neile soodsa seisundi säilimiseks vajaliku puhvriga. Võimaluse korral on puhvri laiuseks ümber nimetatud liikide leiukoha arvatud sellele liigile potentsiaalselt sobiliku biotoobi ulatus. Leiukohtade vahetus läheduses asuvate võimalike kasvukohtade PEP-i arvamine on eriti oluline just kaheaastase elutsükliga ahtalehise kareputke puhul, kuna lühike eluiga tähendab, et taimede asukohad populatsiooni sees muutuvad kiiresti. Ka ahtalehise kareputke kaitse tegevuskava eelnõus¹⁰ on välja toodud, et ahtalehise kareputke PEP-ide piiride määramisel on oluline jälgida leiukoha looduslikke piire ja liigile sobiva kasvukoha ulatust. Peale selle kasvavad mõlemad taimeliigid tihti üleminekulistest, muutuvate keskkonnatingimustega kohtades, nagu söödid, võsastuvad niidud ning tee- ja metsaservad. Sellistes tingimustes võivad taimed kiiresti nende praegustest leiukohtadest kaduda ja ilmuda uuesti välja läheduses olevates sobivates kasvukohtades. Sellele vaatamata on PEP-ide piiritlemisel arvestatud ka asjaoluga, et sobiv biotoop on mõnes kohas niivõrd laia ulatusega, et kogu selle PEP-i arvamine ilma, et sellel kaitse-eesmärgiks oleval taimel kasvaksid, tekitaks eraomanikele ebaproportsionaalseid piiranguid. Sellistel puhkudel on PEP-ide piiritlemisel jäetud leiukohtade ümber puhver, mis välistab võimaliku ebasoodsa mõju mägi-piimputkele ja ahtalehisele kareputkele.

Mägi-piimputk eelistab kuiva ja valgusrikkast kerge mullalõimisega kasvukohta. Liigi leiukohad asuvad hõredates ja poolvarjulistes männikutes ja nende servaaladel, teede ääres, liivastel kinkudel, nõlvadel ja söötidel, sama tüüpi metsade sihtidel ning mõnikord ka lubjarikastel muldadel.

Ahtalehise kareputke kasvukohaks on enamasti valgusrikkamad parasniisked põõsastikud, niidud, tee- ja kraavikaldad ning hõredamad leht- ja segametsad (eriti nende servaalad).

Üksikud leiukohad asuvad ka soistel aladel. Kasvukohtade mullastik on võrdlemisi erinev, ulatudes liivmuldadest kuni savikate muldadeni.

Määrusega kaitse alla võetavad PEP-id on piiritletud lähtuvalt kirjeldatud kasvukohanõudlusest ja iga ala eripärast. Mägi-piimputke ja ahtalehise kareputke kasvukohtade kaitseks moodustatavate PEP-ide maa-ala kuulub tervenisti sihtkaitsevööndisse.

PEP-ide piiride märkimisel on aluseks võetud ETAK-i (Eesti topograafia andmekogu) 2018. aasta seis, katastriüksuste piirid seisuga jaanuar 2018, ortofoto ning ristkoordinaatidega fikseeritud punktide vahelised mõttelised sirged. Teed, rajad, tänavad, elektriliinid ja piirdeaiad, mille servas PEP-i piir kulgeb, on PEP-ist välja jäetud, kusjuures piiritlemisel on nimetatud objektidest kasutatud vaid ETAK-i kihile kantuid. Kohtades, kus mägi-piimputk ja ahtalehine kareputk kasvavad vahetult tee või tänava ääres, on PEP-i piir pandud kulgema mööda teekatendi serva.

Mägi-piimputke ja ahtalehise kareputke arvukust ja leviku ulatust nende liikide leiukohtades on eri aastatel hinnatud nii inventuuride kui ka riikliku seire käigus. Hinnatud ala on hõlmanud leiukohti eri vaatlustel erinevas ulatuses, kusjuures enamikul juhtudel on vaadeldud ala hõlmanud ka tervet konkreetset PEP-i. Kui pole öeldud teisiti, on mägi-piimputke ja ahtalehise kareputke arvukuse hinnangud järgnevas PEP-ide kirjeldustes esitatud viimase teadaoleva vaatluse põhjal ning tuleb arvestada, et vaatlus ei pruugi olla hõlmanud PEP-i tervikuna. Isendite arvukuse puhul tuleb arvestada ka seda, et loendatavate isendite määramine on mõlema liigi puhul kohati väga keeruline, kuna nende liikidega tihedamalt asustatud laikudes pole võimalik üksikuid isendeid eristada. Seetõttu võib objektiivse tulemuse saamine konkreetse populatsiooni arvukuse trendile puhtalt eri inventuuride isendite arvukuse võrdlemisel olla raskendatud.

2.4.2. Püsielupaikade piiride kirjeldused ja põhjendused

.....

2.5. Kaitsekord

2.5.1 Kaitsekorra kavandamine

PEP-ide kaitsekorra väljatöötamisel on lähtutud sellest, et mägi-piimputke ja ahtalehise kareputke soodsa seisundi säilitamiseks tuleb tagada neile liikidele sobivate kasvukohtade säilimine ning välistada liikide peamised ohutegurid nende looduslikes kasvukohtades.

Ekspert Ülle Kuke 2013. aastal koostatud PEP-ide ekspertiisi alusel on mõlema liigi peamised ohutegurid metsaraie ja pinnase kahjustused raie töödel ja puidu väljaveol, teede õgvendamised, uute auto- ja kergliiklusteede rajamine, kasvukohtade kasutuselevõtt muudel eesmärkidel (ehitus, liivakarjääride rajamine, kaevetööd), korjamine lõikelilledena, väljakaevamine iluaianduslikel eesmärkidel ning kasvukohtade võsastumine. Seejuures on kõige olulisemateks ohuteguriteks hinnatud kasvukohtade kasutuselevõtt muudel eesmärkidel ja kasvukohtade võsastumine. Ka teede õgvendamist ja uute teede rajamist on peetud oluliseks ohuteguriks. Seevastu metsaraie väga oluliseks ohuteguriks peetud ei ole, kuna kahest liigist metsasemaid alasid eelistava mägi-piimputke praegu teadaolevad leiukohad paiknevad suuremalt jaolt linnas või selle vahetus läheduses rohealadel, kus lageraie ei tehta. Korjamine iluaianduslikel eesmärkidel või lõikelilledena on samuti välja toodud pigem potentsiaalse ohutegurina. Nende

ohutegurite välistamiseks on kõigis PEP-ides otstarbekas ja vajalik sihtkaitsevööndi režiimi kehtestamine. Kavandatavad piirangud on mägi-piimputke ja ahtalehise kareputke kaitseks eksperdi hinnangul proportsionaalsed ja vajalikud. Kaitsekord on kooskõlas PEP-ide ekspertiisi ning mägi-piimputke ja ahtalehise kareputke kaitse tegevuskava eelnõudega^{9,10}.

PEP-ide kaitse-eeskiri seab kitsendused omandiõigusele (Eesti Vabariigi põhiseaduse § 32). Eesti Vabariigi põhiseaduse (edaspidi PS) §-st 5 tulenev loodusvarade ja loodusressursside kui rahvusliku rikkuse säästva kasutamise põhimõte on keskkonda mõjutava tegevuse ja vastava valdkonna õigusliku regulatsiooni aluseks. Elu- ja looduskeskkonna säästmise ja sellele tekitatud kahju hüvitamise kohustus tuleneb PS §-st 53. Tulenevalt PS §-dest 5, 32 ja 53 ning keskkonnaseadustiku üldosa seaduse ja looduskaitseseaduse alusel võib omandiõigust piirata. Omandiõiguse põhiolemuse säilimiseks peavad seadusest tulenevad piirangud olema proportsionaalsed ehk piirangu eesmärgi saavutamiseks sobivad, vajalikud ja mõõdukad. Kaitse-eeskirjaga piirangute seadmise eesmärk on PEP-idesse jääva mägi-piimputke ja ahtalehise kareputke soodsa seisundi tagamine selle elupaikade säilimise kaudu. Seda eesmärki saab lugeda õiguspäraseks, kuna abinõud, mis soodustavad eesmärgi saavutamist, on õiguslikult sobivad: PEP-ide moodustamine ja mägi-piimputke ja ahtalehise kareputke ning nende elupaiku kahjustavatele tegevustele piirangute seadmine aitab kaasa PEP-ide eesmärgi täitmisele. Abinõu on vajalik, kui eesmärki ei ole võimalik saavutada mõne teise isikut vähem koormava abinõuga, mis on vähemalt sama efektiivne. Kaitse-eeskirja regulatsiooni eesmärgi (mägi-piimputke ja ahtalehise kareputke ning nende elupaikade säilimine) täitmiseks ei ole muid vähemalt sama efektiivseid, kuid isikuid vähem koormavaid meetmeid. Abinõu mõõdukuse üle otsustamiseks tuleb kaaluda ühelt poolt isikutele antud õigusesse sekkumise ulatust ja intensiivsust, teiselt poolt aga eesmärgi tähtsust. Eesti loodusväärtuste, sh mägi-piimputke ja ahtalehise kareputke ning nende liikide elupaikade säilimine on oluline eesmärk. PEP-ide aladel kaitse tagamisega ja tegevustele piirangute seadmisega mägi-piimputke ja ahtalehise kareputke elupaigad säilivad, kuid vastupidisel juhul, loodusväärtusi kahjustavate tegevuste elluviimisel elupaigad hävivad. Omandiõigus ei ole piiramatu õigus. Eeltoodust tulenevalt on jõutud järeldusele, et kaitse-eeskirja eesmärk I kaitsekategooria soontaimede mägi-piimputke ja ahtalehise kareputke elupaikade säilimine ja soodsa seisundi tagamine kaalub üles omandiõiguse riive.

Mägi-piimputke ja ahtalehise kareputke PEP-ide maa-ala kuulub tulenevalt kaitsekorra eripärasest ja majandustegevuse piiramise astmest tervenisti sihtkaitsevööndisse.

PEP-ides kehtib LKS-s (§ 14 lõigetes 1–3 ja § 30) sätestatud kaitsekord eelnõukohases määruses ettenähtud erisustega. PEP-ides kehtestatavate piirangute seadmisel on lähtutud eelkõige mägi-piimputke ja ahtalehise kareputke kasvukohanõudlusest ja nende liikide kasvukohti ohustavatest teguritest. Mägi-piimputke ja ahtalehise kareputke soodsa seisundi saavutamiseks tuleb tagada sobivate kasvukohtade säilimine (tuleb välistada nende kvaliteedi langus või hävimine). Kasvukohtade ja nende kvaliteedi säilimine tagatakse sihtkaitsevööndi režiimi kaudu, kus on majandustegevus keelatud (välja arvatud määruse § 5 lõigetes 3 ja 4 lubatud majandusliku iseloomuga tegevused). Leebem kaitse režiim seaks ohtu PEP-ide kaitse-eesmärgi saavutamisele, kuna ei taga mägi-piimputke ja ahtalehise kareputke ega nende elupaikade säilimist. Näiteks ei ole piiranguvööndi režiimi puhul võimalik reguleerida ehitiste (kraavid, teed) hooldusteid, mistõttu võivad nii mägi-piimputke kui ka ahtalehise kareputke elupaigad saada valel ajal tehtud hoolduse või valede hooldusvõtete tõttu kahjustada.

Mägi-piimputke ja ahtalehise kareputke PEP-ides on potentsiaalne ettevõtlushuvi eelkõige arendustegevuse, aga ka metsamajandamise ja kaevandustegevuse vastu. Ettevõtluse korral on

teada risk, et tegevust ei saa võimaldada juhul, kui see kahjustab loodust või elukeskkonda. Ettevõtlusvabadus ei anna isikule õigust nõuda rahvusliku rikkuse ega riigi vara kasutamist oma ettevõtluse huvides. Omandiõigus ja ettevõtlusvabadus ei ole piiramatud õigused. Kaitse-eeskirjaga PEP-idele seatud eesmärk kaalub üles omandiõiguse ja ettevõtlusvabaduse riive.

PEP-ides ei kasva pilliroogu ega adru ning seetõttu ei ole vajadust reguleerida kaitse-eeskirjas nende varumist. Kaitse-eeskirjaga ei reguleerita ujuvvahendiga sõitmist ja kalapüüki, sest PEP-ides puuduvad veekogud (v.a 0,01 ha suurune veesilm Männimetsa tee PEP-is, mis ei sobi väiksuse tõttu ujuvvahendiga sõitmiseks ega kalapüügiks). PEP-idesse ei jää ka poollooduslikke kooslusi ning puudub vajadus kaitse-eeskirjaga reguleerida nende hooldust. Püsielupaikadesse jäävate rohumaade niitmisel lähtutakse liigikaitselistest vajadustest koosluse soodsa seisundi saavutamiseks või säilitamiseks.

Planeeritav kaitseriim tagab ahtalehise kareputke ja mägi-piimputke jätkusuutlike kasvukohtade säilimise ning nende kaitseks PEP-ides kavandatavad piirangud on proportsionaalsed ja vajalikud. Piirangud kehtestatakse vaid jätkusuutlikes kasvukohtades ning ekspertide kontrollitud ulatuses ja põhjendatud kaitseriimina. PEP-ides kasvab palju kaitsealuseid taimi, mistõttu on neil aladel majandustegevus nii või teisiti LKS isendikaitse sätetest (§ 55 lõiked 7 ja 8) tulenevalt takistatud. Seega ei tulene kaitse-eeskirja kehtestamisest olulisi uusi piiranguid, vaid täpsustuvad tegelikult juba aastaid rakendatud kaitsealuste liikide säilitamise tegutsemisjuhised. Kuna suurimad PEP-id paiknevad enamasti munitsipaalmaal ning on ka seni olnud kasutusel rohe- ja puhkealadena, siis ei too seal kehtestatav kaitseriim kaasa maakasutuse muutusi ega takista nende alade edasist sihipärast kasutamist, vaid pigem täpsustab lubatud ja keelatud tegevusi. Suur osa menetlusosalistest (arendajad, maaomanikud) on kaitse alla võtmise protsessist teadlikud olnud juba aastaid – mägi-piimputke ja ahtalehise kareputke kasvukohtade PEP-idenä kaitse alla võtmise protsess algas 2006. aastal (algandmete võimaliku aegumise tõttu alustati protsessiga 2013. aastal uuesti). Põhjalikum teavitustöö, mille käigus on kehtestatavaid piiranguid menetlusosalistele selgitatud, PEP-ide piiride osas läbirääkimisi peetud, lisaekspertiise tellitud jne, algas juba 2007. aastal (toona tegeles sellega Tartumaa Keskkonnateenistus). Omanike, arendajate ja ekspertidega koostöös on menetluse käigus tehtud hulgaliselt kompromisse, näiteks on Hipodroomi PEP-i ümbruses arvestatud arendusprojektis taimede kasvualadega selliselt, et see rahuldab kõiki osapooli. Kaitse-eeskirja kehtestamine annab menetlusosalistele selguse, mis on PEP-ides keelatud ja mis lubatud, maamaksuvabastuse maaomanikele ning vajaduse korral eramaaomanikule võimaluse oma maad riigile müügiks pakkuda.

2.5.1.1 Püsielupaigas lubatud tegevused

PEP-ides on lubatud inimeste viibimine, marjade, seente ja muude metsa kõrvalsaaduste varumine ja jahipidamine (PEP-ides, mis jahiseaduse § 3 alusel kuuluvad jahimaade hulka), sest kuigi mägi-piimputk ja ahtalehine kareputk ei talu tugevat tallamist, ei viibi PEP-ides nende tegevuste käigus nii palju inimesi, et see kujutaks mägi-piimputke ja ahtalehise kareputke kasvukohtade kvaliteedile ohtu. Küll aga on piirang rahvaüritustele: lubatud on korraldada kuni 30 osalejaga rahvaüritus, suurema rahvaürituse korraldamiseks tuleb küsida PEP-i valitseja nõusolekut. KeA PEP-i moodustamise ettepanekus ja PEP-ide ekspertiisis oli rahvaürituste piirarvuks kümme inimest, kuid arvestades, et mitut suuremat PEP-i kasutavad inimesed pidevalt aktiivselt ja rahvaürituste pidev kooskõlastamine tekitab liigset halduskoormust ning teised PEP-id on nii väikesed, et seal ilmselt ei soovitagi rahvaüritust pidada, ei ole kümne

inimese piirang mõistlik. Hetkel ei ole teadaolevalt üheski PEP-is ettevalmistatud rahvaürituse korraldamise kohti.

Sõidukiga ja maastikusõidukiga sõitmine on lubatud püsielupaiga teedel, jalgrattaga ka radadel. Ehitusseadustiku § 92 lg 1 kohaselt on tee inimeste, sõidukite või loomade liikumiseks või liiklemiseks ettenähtud rajatis. Püsielupaiga teedel sõidukiga ja maastikusõidukiga sõitmisele kohalduvad liiklusseaduses sätestatud nõuded ja piirangud. Sealhulgas tuleb arvestada, et maastikusõidukit tohib teel liikumiseks kasutada liiklusseaduse §-s 154 nimetatud juhul, st jõgede, teede ja muude takistuste ületamiskohtades ning lumega kaetud teel, mis ei ole mootorsõidukitele ajutiselt läbitav, ning teel, kus seda lubab sellekohane liikluskorraldusvahend, samuti politsei- ja tollitöötajad ametiülesannete täitmisel, haige toimetamisel haiglasse, päästetööde tegemisel ning muudel juhtudel, mis on seotud ametiülesannete täitmisega (nagu elektri- ja sideliinide hooldus- ja parandustööde tegemine või muud sellised tegevused). Sõidukiga ja maastikusõidukiga sõitmine väljaspool teid on lubatud järelevalve- ja päästetöödel, püsielupaiga valitsemise ja kaitse korraldamisega seotud tegevusel, püsielupaiga valitseja nõusolekul teostataval teadustegevusel ja kaitse-eeskirjaga lubatud tegevusel. Muudel tingimustel pole väljaspool teid sõitmine lubatud, sest see kahjustab taimkatet ja kaitsealuste liikide kasvukohti.

PEP-i valitseja nõusolekul on PEP-s lubatud olemasoleva maaparandussüsteemi hoiutööd ja veerežiimi taastamine, kui see tegevus ei ohusta kaitse-eesmärgi saavutamist või soodustab selle saavutamist. Veerežiimi taastamine võib osutada vajalikuks näiteks siis, kui ala niiskustingimuste muutumisel hakkab kooslus kujunema ahtalehise kareputke ja/või mägi-piimputke kasvaks ebasobivaks.

Samuti võib valitseja lubada inimese tervisele või varale ohtlike puude eemaldamist tiheasustuspiirkonnas. Kuna mitu PEP-i on laialdaselt kasutatavad liikumiseks, sh puhkeotstarbel, on PEP-i valitseja nõusolekul lubatud inimese tervisele või varale ohtlike puude eemaldamine tiheasustuspiirkonnas viisil, et tegevus ei ohusta kaitse-eesmärgi saavutamist. Kui üksikpuu raiumine eeldab vastavalt LKS §-le 45 ja sama sätte alusel kohaliku omavalitsuse kehtestatud korrale kohaliku omavalitsuse luba, peab kohalik omavalitsus PEP-i jääva puu eemaldamiseks loa andmise kooskõlastama ka PEP-i valitsejaga.

PEP-i valitseja nõusolekul on lubatud koosluste kujundamine vastavalt kaitse-eesmärgile ning kaitsealuste liikide elutingimuste säilitamiseks ja parandamiseks vajalik tegevus, sealhulgas niitmine igal kolmandal aastal ajavahemikus 15. september kuni 15. juuni tingimusel, et niidetud hein ja raiutud puud eemaldatakse püsielupaigast külmumata pinnase korral kümne päeva jooksul pärast niitmist või raiumist ning puidu kokku- ja väljavedu rasketehnikaga on lubatud vaid külmunud pinnasega või kui pinnas seda võimaldab. Koosluse kujundamiseks on vajalik eelkõige niitmine ning puu- ja põõsarinde kujundamine, sh kujundusraie abil. PEP-ides tuleb ahtalehise kareputke ja mägi-piimputke taimede kasvaks sobivatel aladel harvendada puu- ja põõsarinnet, arvestades, et optimaalsete kasvutingimuste jaoks peab puude ja põõsaste liitus mägi-piimputke kasvualadel olema 60–70% ja ahtalehise kareputke kasvualadel kuni 50%. Metsa esinemisalal on optimaalne puurinde täius mägi-piimputke puhul kuni 80% ning ahtalehise kareputke puhul 60–70%. PEP-idesse jäävaid niidukooslusi tuleb niita pärast 15. septembrit või enne 15. juunit ning ekspert Ülle Kuke soovitusel vähemalt igal kolmandal aastal. Niita ei tohi enne 15. septembrit, kuna mägi-piimputk ja ahtalehine kareputk on mõlemad hilise õitsemisega ning varasem niitmine ei võimaldaks seemnete valmimist ja levikut. Varasuvel, enne 15. juunit ei ole mägi-piimputke ja ahtalehise kareputke taimed nii olulisel määral veel välja arenenud, et niitmine oleks nende arengule ja paljunemisele takistuseks, pigem surub see alla

kiirekasvuliste rohttaimede konkurentsi. Sobivate valgus- ja niiskustingimuste tagamiseks tuleb niidus ja raiutud puud ning põõsad PEP-ist külmumata pinnase korral eemaldada kümne päeva jooksul pärast niitmist või raiumist. Pikemalt PEP-i jäetud niidus ja raided võivad lämmatada mägi-piimputke ja ahtalehise kareputke isendeid või koguni takistada seemnete idanemist. Selleks et vältida kaitse-eesmärgiks olevate taimede ja nende kasvukohtade kahjustamist, on puidu kokku- ja väljavedu rasketehnikaga (keskmise või kõrge erisurvega) lubatud vaid külmunud pinnaselt või kui PEP-i valitseja hinnangul pinnas seda võimaldab.

2.5.1.2 Püsielupaigas keelatud tegevused

PEP-ides on kooskõlas kaitse-eeskirjas sätestatud erisustega keelatud majandustegevus ja loodusvarade kasutamine, välja arvatud määruse paragrahvi 5 lõigetes 3 ja 4 lubatud majandusliku iseloomuiga tegevused. Samamoodi on keelatud uute ehitiste püstitamine, välja arvatud PEP-i valitseja nõusolekul tehnovõrgu rajatise või tootmisotstarbete rajatise püstitamine püsielupaiga tarbeks või püsielupaigas paikneva kinnistu tarbeks ning olemasolevate ehitiste hooldustööd. Tootmisotstarbete või tehnovõrgu rajatise püstitamist PEP-i tarbeks lubab PEP-i valitseja juhul, kui tekib vajadus püstitada liigikaitse seisukohalt vajalik rajatis (infotahvel, tara vms). Tehnovõrgu rajatise või tootmisotstarbete rajatise püstitamist PEP-is paikneva kinnistu tarbeks aga võib lubada teatud erandjuhtudel, näiteks elektriposti püstitamine või piirdeaia rajamine Uus-Ihaste PEP-is, kui selliste rajatiste püstitamine PEP-ist väljapoole ei ole võimalik ning ehitamine ei kahjusta kaitse-eesmärgiks seatud liikide soodsat seisundit. Olemasolevate ehitiste hooldustööde hulka kuuluvad ka teede ja elektriliinide hooldus. Kruusakivi PEP-is on osaliselt teekraavid, mille hooldamiseks on valitseja nõusolek vajalik, sest kaitsealuseid taimi kasvab ka vahetult kraavide ääres. Elektriliini hooldustööd võivad osutada vajalikuks näiteks Kabina PEP-is, kus valitseja nõusolek on hooldustöödeks vajalik, sest tehno rajatist ümbritsev vöönd ulatub kaitse-eesmärgiks olevate taimede leiukohtadesse. Vajalikuks võib osutada ka Kruusakivi, Kiigemäe, Hipodroomi, Uus-Ihaste ja Kasesalu PEP-is olevate teeradade hooldus. Lisaks kasvavad mitmes PEP-is kaitsealused taimed vahetult PEP-ist välja jäetud teede ja tänavate teekatendi servas, mistõttu tuleb teepervede hooldamisel vältida nende kahjustamist.

Lisaks on PEP-is keelatud telkimine ja lõkke tegemine, kuna need tegevused võivad kahjustada ahtalehise kareputke ning mägi-piimputke kasvukohtade seisundit ja selle kaudu populatsioonide elujõulisust. Lõkke tegemine võib otseselt hävitada kaitsealuse liigi isendeid ja sobivat kasvukohta, telkimisega kaasneb liigne tallamine, mis võib samuti kahjustada kaitse-eesmärgiks seatud liikide soodsat seisundit, ning mõlemaid tegevusi on võimalik teha väljaspool väikesepindalalisi püsielupaikaid kooskõlas keskkonnaseadustiku üldosa seaduse sätetega ning kohaliku omavalitsuse kehtestatud nõuetega (nt tiheasustusaladel).

Vastavalt majandustegevuse seadustiku üldosa seadusele on majandustegevus iga iseseisvalt teostatav, tulu saamise eesmärgiga püsiv tegevus, mis ei ole seadusest tulenevalt keelatud. Tegevus, mille suhtes on kehtestatud teatamis- või loakohustus, loetakse samuti majandustegevuseks ka juhul, kui selle eesmärk ei ole tulu saamine. Seega kõik kaitse-eeskirjas reguleeritud tegevused, mis on määrusega lubatud või lubatud PEP-i valitseja nõusolekul ja mida tehakse tulu saamise eesmärgiga, ning tegevused, mis on lubatud või lubatud PEP-i valitseja nõusolekul ja millega kaasneb teatamis- või loakohustus, on PEP-is lubatud majandustegevus. Kaitse-eeskirjaga lubatakse PEP-is majandustegevust, mis ei kahjusta PEP-i kaitse-eesmärki või seisundit. Uute ehitiste püstitamine ning telkimine ja lõkke tegemine on keelatud, et vältida kaitsealuste liikide elupaikade kahjustamist.

2.5.2 Tegevuse kooskõlastamine püsielupaiga valitsejaga

Tegevused, mis on keelatud, kui selleks ei ole PEP-i valitseja nõusolekut, on määratud vastavalt looduskaitseaduse § 14 lõikele 1. PEP-i valitseja nõusolekuta on keelatud: katastriüksuste kõlvikute piiride ja sihtotstarbe muutmine, maakorralduskava koostamine ja maakorraldustoimingute tegemine, detailplaneeringu ja üldplaneeringu kehtestamine, ehitusteatise kohustusega või ehitusloakohustusliku ehitise ehitamise lubamine, projekteerimistingimuste andmine, ehitusloa andmine, enam kui viie ruutmeetri suuruse veekogu rajamine, kui selleks ei ole vaja anda vee erikasutusluba, ehitusluba või esitada ehitusteatist, ning jahiulukite lisasõõtmine.

Püsielupaiga valitseja ei kooskõlasta tegevust, mis kaitse-eeskirja kohaselt vajab püsielupaiga valitseja nõusolekut, kui see võib kahjustada püsielupaiga kaitse-eesmärgi saavutamist või püsielupaiga seisundit. Kui tegevust ei ole püsielupaiga valitsejaga kooskõlastatud või tegevuses ei ole arvestatud püsielupaiga valitseja kirjalikult seatud tingimusi, mille täitmise korral tegevus ei kahjusta püsielupaiga kaitse-eesmärgi saavutamist või püsielupaiga seisundit, ei teki isikul, kelle huvides nimetatud tegevus on, vastavalt haldusmenetluse seadusele õiguspärast ootust sellise tegevuse õiguspärasuse suhtes.

Praktikas on tingimuste esitamine kõige enam kasutatav võtte, millega välditakse PEP-ides majandustegevuse kahjustavat mõju. Enamasti ei keelata tegevust, mis on kaitse-eeskirjas lubatud PEP-i valitseja nõusolekul, vaid püütakse kaalutusõiguse kaudu leida lahendusi, kus tegevus loodusväärtusi ei kahjusta, ühitades looduskaitse ja arendushuvid.

3. Menetluse kirjeldus

KeA on teavitanud kõiki menetlusosalisi kaitse-eeskirjast tulenevatest piirangutest kirja teel. Ajavahemikus 22.06.2015–25.06.2015 saadeti menetlusosalistele 48 kirja. 21.07.2015. a toimus teavituskooolek, kus osalesid kuue menetlusosalise esindajad. Vastuväiteid ja kommentaare esitas üheksa menetlusosalist, 2016. aasta augustis esitasid suuliselt ettepaneku ka Tartu linn ja Luunja vald (tabel 1).

Tabel 1. KeA teavituskirjadele vastuseks saadud maaomanike seisukohad, KeA vastused ja seisukohad.

Seisukoha esitaja nimi ja seos eelnõuga	Arvamuse kokkuvõte	Tulemus
■ kinnistu (katastritunnus ■) omanikud, Kasesalu mägi-piimputke PEP	Ettepanek vähendada PEP-i pindala ■ kinnistu võrra, kus taimi leidub ainult ühes servas, et realiseerida ehitusplaane.	KeA 2015. aasta välitöö ja leiuandmed kinnitasid, et taim on püsinud aastaid ainult ühes kinnistu servas ning edasine levik on ebatõenäoline, kuna kinnistu keskosas on võsa tihedam ja valgustingimused kehvad. Üle tee asub ligi 8 ha suurune sama PEP-i suurem lahustükk, kus taim on laiemalt levinud. Läbirääkimiste tulemusel vähendati PEP-i pindala ■ kinnistul

		umbes 2/3 võrra alates tihedamast metsaosast, kus kaitsealuseid taimi ei kasva.
<p>■ kinnistu (katastritunnus ■)</p> <p>omaniku esindaja, Lohkva ahtalehise kareputke PEP</p>	<p>Tehti ettepanek kaitsealused taimed ümber istutada või PEP-i pindala vähendada nii, et jääks ruumi ka pereelamule.</p>	<p>KeA 2015. aasta välitöö tulemusena selgus, et PEP-i ulatuse vähendamine on võimalik ja põhjendatud, kuna kõrgete rohttaimede konkurentsi tõttu on osa PEP-ist muutunud ahtalehisele kareputkele ebasobivaks. Välja piiritletud aladele ei ole leiuandmete ja vaatluse põhjal viimaste aastate jooksul ühtegi ahtalehise kareputke isendit levinud.</p>
<p>■ kinnistu (katastritunnus ■)</p> <p>omanik, Lohkva ahtalehise kareputke PEP</p>	<p>Ettepanek jätta PEP-ist välja teeäärne osa ■ kinnistul, kust omanikul on ainus võimalus pääseda oma metsa (platsi on kasutatud metsa väljaveoks ja ümberlaadimiseks).</p>	<p>KeA 2015. aasta välitöö tulemusena selgus, et kõrgete rohttaimede pealetungi tõttu on kogu ■ kinnistu osa muutunud ahtalehisele kareputkele sobimatuks ning taime levikuala on nihkunud. PEP-i ulatust vähendati ja ■ kinnistu jäi selle tulemusena PEP-ist välja.</p>
<p>■ kinnistu (katastritunnus ■)</p> <p>omanik, Kruusakivi mägi-piimputke ja ahtalehise kareputke PEP</p>	<p>Pool aastat enne kaitse alla võtmise algatamist müüdi krunt uuele omanikule ning viimane ei olnud täielikult teadlik kinnistul olevatest ja tulevastest piirangutest ning ostis maa sooviga rajada sinna pereelamu. Tehti ettepanek muuta määruse punkti, millega keelatakse uute ehitiste püstitamine selliselt, et oleks võimalik realiseerida varem osaliselt kinnitatud detailplaneering. Samuti palus omanik uut hinnangut oma krundil taimede leviku kohta.</p>	<p>2015. aasta välitöö käigus kaardistas KeA uuesti mägi-piimputke ja ahtalehise kareputke levikuala Kruusakivi PEP-is. Vaatlusel selgus, et kuigi taimede levikuala on mõnel pool vähenenud, on ■ kinnistul kaitsealuste taimede seisukord hea, mistõttu PEP-i piire seal ei vähendatud. Menetlusosalisele selgitati PEP-i kaitse alla võtmise järel rakenduvaid võimalikke kompensatsioonimehhanisme.</p>
<p>■ kinnistu (katastritunnus ■)</p> <p>omanik, Kruusakivi mägi-piimputke ja ahtalehise kareputke PEP, Lõhmuse ahtalehise kareputke PEP</p>	<p>Omanik palus tühistada või ümber vaadata PEP-ide moodustamine ■ kinnistul, kuna taimede väikeste ja vähearvukate leiukohtade kohta on kaitse alla võetav ala ebaproportsionaalselt suur. Taimed kasvavad 2013. aasta PEP-ide ekspertiisi järgi ainult</p>	<p>2015. aasta välitöö käigus taimede õitseajal ei leidnud KeA spetsialistid ■ kinnistult ei Lõhmuse ega Kruusakivi PEP-i alalt enam ühtegi mägi-piimputke ega ahtalehise kareputke taime. Kinnistu lõunaosas on valgustingimused muutunud mägi-piimputkele sobimatuks. Kinnistu põhjaosas on suurekasvulised rohttaimed ning võsa ala täielikult hõivanud ning ka viimased kareputked kadunud. Vaatluse tulemusel arvati ■ kinnistu püsielupaikadest välja ning Kruusakivi püsielupaika vähendati</p>

	<p>kitsa ribana tee ääres, pealegi on arvukus oluliselt kahanenud (2013. aastal leiti [redacted] kinnistul vaid kümme taime Kruusakivi ja kaks taime Lõhmuse PEP-is).</p>	<p>sobimatute tingimuste ja putkede puudumise tõttu ka [redacted] kinnistu (katastritunnus [redacted]) võrra.</p>
<p>[redacted] kinnistu (katastritunnus [redacted]) omanik, Veibri mägi-piimputke PEP</p>	<p>Esitati ettepanek jätta PEP kaitse alla võtmata või vähendada oluliselt selle piire. Omanik tellis alternatiivse ekspertiisi botaanik Taimi Paalilt. Ekspert kinnitas, et kaitsealused putked kasvavad ainult kõrgemal künkal ning ülejäänud ala on tingimustelt mägi-piimputke jaoks sobimatu. Omanik esitas ka oma versiooni võimalikust uuest PEP-i piirist.</p>	<p>2015. aasta KeA tehtud välitööl veenduti alternatiivse ekspertiisi õigsuses: mägi-piimputked kasvavad ainult ühel kõrgemal künkal ning ülejäänud ala on niiske ja kehvade valgustingimustega. Samasugust levikut kirjeldas 2013. aasta PEP-ide ekspertiisis ka Ü. Kukk, kuid ta oli soovitanud PEP-i siiski moodustada sellise puhvriga, mis hõlmaks ümberkaudseid teiste kaitsealuste liikide leiukohti. 2015. aasta andmetele ja kaitse-eesmärgiks seatud mägi-piimputke tegelikule levikule tuginedes vähendati PEP-i ulatust. PEP-ist on tervenisti välja jäetud katastriüksused [redacted] ning vähendatud oluliselt PEP-i ulatust [redacted] katastriüksusel.</p>
<p>[redacted] kinnistu (katastritunnus [redacted]), alates 2016. a veebruarist katastritunnus [redacted] omanikud, Männimetsa tee mägi-piimputke PEP</p>	<p>Ettepanek vähendada PEP-i ulatust taimele sobimatu osa võrra (võsastunud prügine lohk), kuhu oleks võimalik ehitada pereelamu.</p>	<p>2015. aasta KeA välitöö käigus kaardistati täpselt mägi-piimputke kasvuala, mille tulemusena on mägi-piimputkele sobimatu ala, mis pole ka puhvrina vajalik, PEP-ist välja arvatud. Välja arvatud osa jääb 2016. aasta veebruaris [redacted] kinnistust eraldatud [redacted] kinnistule (katastritunnus [redacted]).</p>
<p>[redacted]</p>	<p>Soovitakse PEP-ide kaitse alla võtmata jätmist või kõnealustest kinnistutest PEP-i jäävate (10 kinnistut) väljaarvamist PEP-idest, sest sinna on planeeritud arendus. Sooviti vaidlustada kaitse alla</p>	<p>Vaie tagastati, kuna kaitse alla võtmise menetluse algatamise käskkirja ei ole võimalik vaidlustada. Menetlusosaliste kirja käsitleti vastuväidete ja ettepanekutena kaitse alla võtmise menetlusprotsessis. Vastavalt KeA 2015. aasta Kruusakivi ja Lõhmuse PEP-is tehtud vaatlustele oli mägi-piimputke ja ahtalehise kareputke kasvuala vähenenud, mistõttu vähendati PEP-i ulatust</p>

<p>[REDACTED]</p> <p>kaasomanikud, Lõhmuse ahtalehise kareputke PEP, Kruusakivi mägi- piimputke ja ahtalehise kareputke PEP</p>	<p>võtmise menetluse algatamise käskkiri.</p>	<p>aladel, kus kaitse-eesmärgiks seatud taimi enam ei kasva, tingimused taimede levikuks on ebasoodsad ning mis ei ole vajalikud ka puhvrina. Samas PEP-i ulatust ühelgi vaites nimetatud kinnistutel ei vähendatud, kuna seal kasvas ka 2015. aastal mägi-piimputk ja ahtalehine kareputk ning säilinud on kasvukohtade hea seisund.</p>
<p>[REDACTED] kinnistu (katastritunnus [REDACTED] omanik, Külaaseme mägi-piimputke PEP</p>	<p>Omaniku ettepanekud: 1) lubada PEP-is lammaste karjatamist või taimedeta osa PEP-ist välja arvata; 2) arvata PEP-ist välja metsaosa, kus piimputke ei kasva, või kujundada see ala piimputkele sobivaks parkmetsaks.</p>	<p>2015. aasta KeA tehtud vaatluste käigus kaardistati uuesti mägi-piimputke levikuala ning tulemuste põhjal jäeti PEP-ist välja tingimustelt sobimatu metsaosa ning lõunapoolne niiduosa, kuhu 2013. ja 2015. aasta vaatluste põhjal mägi-piimputki levinud ei olnud.</p>

Tartu linn ja Luunja vald, Kasesalu mägi-piimputke PEP	Omavalitsuste esindajad tegid 11.08.2016. a toimunud koosolekul ettepaneku vähendada PEP-i piire viisil, mis võimaldaks rajada kavandatava Lõuendi-Kasesalu ringristmiku. Esialgne ringristmiku eskiis esitati 07.11.2016. a, täiendatud eskiis 17.11.2016. a.	2016. ja 2017. aasta paikvaatluste põhjal selgus, et PEP-i piiri on võimalik nihutada mõlemal lahustükil ulatuses, mis võimaldab ehitada ringristmiku kujul, nagu see on 17.11.2016. a esitatud eskiisil. Ringristmiku alla jääv ala on osaliselt kaetud kruusaga või kõrge rohustuga ning mägi-piimputkele sobimatu.
--	--	---

4. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Eelnõukohane määrus ei ole seotud Euroopa Liidu õigusega. Moodustatavad PEP-id ei kuulu Natura 2000 võrgustiku alade koosseisu.

5. Määruse mõju ja rakendamiseks vajalikud kulutused

Määruse mõju on loodus- ja elukeskkonnale positiivne. Määruse rakendamine aitab tagada I kaitsekategooriasse kuuluvate mägi-piimputke ja ahtalehise kareputke ja nende liikide kasvukohtade soodsa seisundi säilimise, mille kaudu säilib looduskeskkonna mitmekesisus. Looduskeskkonna mitmekesisus tagab omakorda parema ja mitmekesisema elukeskkonna säilimise inimestele.

Mägi-piimputke ja ahtalehise kareputke PEP-ide kaitse alla võtmine aitab täita rahvusvahelisi kohustusi, seega on mõju välissuhetele positiivne. Looduse mitmekesisuse ehk elurikkuse säilitamise ja suurendamise vajaduse sätestavad nii Euroopa 2020 kui ka Ressursitõhusa Euroopa tegevuskava. Sellest tulenevalt on elurikkuse vähenemise peatamiseks ja taastamiseks kinnitatud EL elurikkuse strateegia aastani 2020 (KOM(2011)2441), mis seab liikmesriigile konkreetsed ja mõõdetavad eesmärgid elurikkuse (liikide ja elupaikade seisundi) parandamiseks aastaks 2020. Kinnitav õigusakt toetab otseselt nende eesmärkide saavutamist.

Määruse eelnõu järgi võetakse kaitse alla 14 PEP-i kogupindalaga 43,75 ha, mis kõik kuulub sihtkaitsevööndisse. PEP-ide kogupindalast moodustab 2019. aasta aprilli katastriandmetel 16,54 ha eraomand, 27,08 ha munitsipaalomand, 0,09 ha riigiomand ja 0,04 ha jätkuvalt riigi omandis olev maa.

Määruse jõustumisega ei kaasne olulist mõjud sotsiaalvaldkonnale, riiklikule julgeolekule, majandusele, regionaalarengule ega riigiasutuste ning kohaliku omavalitsuse korraldusele alljärgnevalt kirjeldatud põhjustel. Esiteks on kaitse alla võetavad PEP-id väikese pindalaga. Teiseks paiknevad suurimad PEP-id – Kiigemäe ja Kasesalu – enamasti munitsipaalmaal ning on ka seni olnud rohe- ja puhkealad, seega ei too neil aladel kehtestatav kaitseriim endaga kaasa maakasutuse muutusi ega takista nende alade edasist sihipärast kasutamist, vaid pigem täpsustab lubatud ja keelatud tegevusi. Piirangud kehtestatakse vaid jätkusuutlikes kasvukohtades ning ekspertide kontrollitud ulatuses ning põhjendatud kaitseriimina. Kolmandaks kasvab PEP-ides (eriti suuruselt teises, Kruusakivi PEP-is) lisaks kaitse-

eesmärgiks olevaile liikidele ka palju teisi kaitsealuseid taimi, mistõttu on seal majandustegevus nii või teisiti looduskaitseaduse isendikaitse sätetest tulenevalt takistatud. Seega ei tulene kaitse-eeskirja kehtestamisest olulisi uusi piiranguid, vaid täpsustuvad juba aastaid rakendatud tegutsemisjuhised kaitsealuste liikide säilitamiseks. Neljandaks on suur osa menetlusosalistest (arendajad, maaomanikud) kaitse alla võtmise protsessist teadlikud olnud juba aastaid (vt täpsemalt punktist 2.5.1).

Planeeringud tuleb kooskõlla viia kehtestatud õigusaktidega. Seega mõjutab määruse kehtestamine ka kehtestatud planeeringuid. Teadaolevalt on vastuolud Luunja valla üldplaneeringuga, sest kehtiv planeering on kinnitatud enne PEP-ide määruse menetluse algust. Uus Luunja valla üldplaneering on koostamisel.

PEP-i sihtkaitsevööndis asuva erametsamaa omanikule kompenseeritakse metsaalade majandamata jätmisest saamata jäänud tulu Natura 2000 erametsa toetusena (maaeluministri 22.04.2015 määruse nr 39 „Natura 2000 erametsamaa toetus”). Natura 2000 erametsa toetust makstakse Euroopa Maaelu Arengu Põllumajandusfondist. Riigi kulud seoses erametsamaa toetusega suurenevad eelnõukohase määruse jõustumisel ligikaudu 4,77 ha eraomandis oleva metsamaa osas, mis arvatakse eelnõu kohaselt PEP-de sihtkaitsevöönditesse. Riigi kulutused suurenevad eramaade arvamisel PEP-i sihtkaitsevöönditesse 110 euro võrra hektari kohta aastas.

Vastavalt maamaksuseaduse §-le 4 kaasneb eelnõu jõustumisega kohaliku omavalitsuse maamaksutulude vähenemine. Maamaksuseaduse § 4 lõike 1 punkti 1¹ kohaselt PEP-i sihtkaitsevööndi maalt maamaksu ei maksta. Maamaksuseaduse § 4 lõike 3 kohaselt hakkab maamaksusoodustus kehtima kaitse-eeskirja jõustumisele järgneva aasta 1. jaanuaril. Vastavalt maamaksuseaduse § 5 lõikele 4 esitavad Maksu- ja Tolliametile maamaksukohustuse väljaarvutamiseks vajalikud andmed kohalikud omavalitsused. Maamaksutulu vähenemise summa selgub Maksu- ja Tolliametisse informatsiooni laekumisel. Esialgse arvestuse järgi väheneb Tartu linna maamaksutulu seoses määruse jõustumisega ligikaudu 2110 eurot, Luunja vallal 119 eurot, Elva vallal seitse eurot ja Kastre vallal kolm eurot.

Vastavalt LKS §-s 20 sätestatud tingimustele ja Vabariigi Valitsuse 8. juuli 2004. a määrusega nr 242 kinnitatud korra „Kaitstavat loodusobjekti sisaldava kinnisasja riigi poolt omandamise ja ettepanekute menetlemise kord ning kriteeriumid, mille alusel loetakse ala kaitsekord kinnisasja sihtotstarbelist kasutamist oluliselt piiravaks, ning kinnisasja väärtuse määramise kord ja alused” kriteeriumitele võib riik kokkuleppel kinnisasja omanikuga omandada kinnisasja, mille sihtotstarbelist kasutamist ala kaitsekord oluliselt piirab, kinnisasja väärtusele vastava tasu eest. PEP-ides asuvate eramaade riigile omandamise maksumus sõltub maa asukohast ja sihtotstarbest. Vajalike vahendite lisataotlust menetletakse üldises korras riigieelarve koostamiseprotsessis kooskõlas riigi eelarvestrateegiaga ja arvestades eelarvelisi võimalusi.

Maa-ameti tehingute andmebaasi alusel oli 2017. aastal ühe hektari elamumaa hind Luunja vallas keskmiselt 105 998 eurot/ha, Elva vallas endise Konguta valla alal 73 034 eurot /ha ja Kastre vallas endise Haaslava valla alal 135 245 eurot/ha. Seega oleks PEP-idesse jääva eraomandis oleva elamumaa maa riigile ostmise korral selle hind kokku ligikaudu 265 244 eurot.

Maa-ameti tehingute andmebaasi alusel oli 2017. aastal. ühe hektari maatulundusmaa hind Luunja vallas keskmiselt 4832 eurot/ha, Elva vallas endise Konguta valla alal 3117 eurot/ha ja

Kastre vallas endise Haaslava valla alal 3130 eurot/ha. Seega oleks PEP-idesse jääva eraomandis oleva maatulundusmaa riigile ostmise korral selle hind kokku kuni 32 777 eurot.

Ülejäänud sihtotstarbega maadega on 2017. aastal toimunud tehinguid väga vähe või üldse mitte ning nende maksumust on seetõttu keeruline välja tuua.

Kuigi maksimaalne arvutuslik riigile eramaade omandamise kulu võib ulatuda kuni poole miljoni euroni, on tegelik tõenäoline kulu riigile mitu korda väiksem ning riigieelarve strateegia perioodi jooksul kulude maht oluliselt ei muutu. Mägi-piimputke ja ahtalehise kareputke PEP-ides kaitse alla võtmise eelnõu menetluse käigus on sõlmitud rohkelt kompromisse, tänu sellele saavad paljud eramaade omanikud oma plaanid realiseerida (sh Tartu linnas PEP-idesse arvatavast eramaast ligi pool hõlmava Hipodroomi PEP-i ja seda ümbritseva arenduse puhul) ning mitmed eraomanikud ei soovi teadaolevalt PEP-i jäävat eramaaosa müüa. Kuna PEP-ide pindalast 62% asub munitsipaalmaal, mida elanikkond kasutab suuresti puhke otstarbel, siis nende alade riigile omandamist tõenäoliselt ette ei ole näha.

PEP-ide valitsemiseks ja kaitse korraldamiseks vajalikud kulutused on kavandatud Keskkonnaministeeriumi ja KeA eelarves.

6. Määruse jõustumine

Määrus jõustub kümnendal päeval pärast Riigi Teatajas avaldamist.

7. Vaidlustamine

Määruse üldkorraldusele ehk haldusakti tunnustele vastavat osa on võimalik vaidlustada, esitades halduskohtumenetluse seadustikus sätestatud korras kaebuse halduskohtusse. Määruses on üldkorralduse regulatsioon suunatud asja (kinnistu) avalik-õigusliku seisundi muutmisele, hõlmates eelkõige asja kasutamist ja käsutamist reguleerivaid sätteid. Seega vastavad määruses üldkorralduse tunnustele sätted, millest tulenevad kinnisasja omanikule või valdajale õigused ja kohustused on konkreetse kinnisasjaga tihedalt seotud ning puudutavad kinnisasja kasutamist või käsutamist. Halduskohtumenetluse seadustiku § 46 lõike 1 järgi võib tühistamiskaebuse esitada 30 päeva jooksul kaebajale haldusakti teatavaks tegemisest arvates ja sama paragrahvi lõike 5 järgi kaebuse haldusakti õigusvastasuse kindlakstegemiseks kolme aasta jooksul haldusakti andmisest arvates.

8. Eelnõu kooskõlastamine

Määruse eelnõu kooskõlastati teiste ministeeriumidega eelnõude infosüsteemi EIS kaudu. Justiitsministeerium ja Maaeluministeerium kooskõlastasid eelnõu märkustega, teised ministeeriumid kooskõlastasid vaikimisi. Esitatud märkusi arvestati osaliselt.

Kooskõlastuse esitaja	Märkuse sisu	Arvestamine
-----------------------	--------------	-------------

<p>Justiitsministeerium</p>	<p>Määrus on osaliselt üldakt ja osaliselt üldkorraldus. Küllap ei ole suurel osal määruse adreessaatidest teadmist ega oskust neid kahte ise eristada, mistõttu palume võimalusel muuta määrust ning kindlasti täiendada seletuskirja.</p>	<p>Arvestatud. Seletuskirja vastava selgitusega täiendatud</p>
	<p>Vaidlustamise sätte juures võiks olla viiteliselt määruse normid, mille alusel saab üldkorraldust ühe kuu jooksul vaidlustada vaide- või halduskohtuliku kaebekorras.</p>	<p>Arvestamata. E-kirjaga selgitatud, et vaidlustussättes konkreetsetele vaidlustatavatele sätetele viitamine võib soovitud tulemusele vastupidiselt piirata isikute vaidlustamise võimalust, kuivõrd viitamisel võib mõni säte välja jääda. Määruse regulatsioon on järgimiseks kõigile isikutele, kuid subjektiivsete õiguste riive on kinnistu omanikele ja puudutatud isikutele, samas ei ole alati selge kas isikul on puutumus. Kuivõrd kaitse alla võetakse nii eraomandis kui ka riigi omandis olevat maa ja veeala ning piirangud kehtivad kõigile, siis ongi keeruline eristada, millised piirangud on kaitse-eeskirjas vaidlustatavad ja lõplikult saabki otsuse teha juhtumipõhiselt kohus.</p>
	<p>Määruses on materiaalõiguslikke keelde ja loakohustust. Nende kehtestamiseks ei piisa kindlasti LKS § 10 lg 2 volitusest, vaid need tulenevad LKS teistest sätetest. Vastupidisel juhul oleks õiguste ja vabaduste riive aluseks määrusandlik blankovolitus, mis ei ole lubatav. Seetõttu tuleks määruse preambulat täiendada.</p>	<p>Arvestatud. Preambulat täiendati viidetega §11 lõikele 1 ja §-le 12.</p>
	<p>Juhul, kui kaitse alla võtmist ja kaitseeeskirja on võimalik kehtestada viisil, et see ongi</p>	<p>Arvestamata. Ettepaneku esitajale selgitati e-kirja teel, kus selgitati, et kaitse-eeskirja</p>

	täies ulatuses üldkorraldus (piirangud on haldusakti osad), siis võiks edaspidi sarnased aktid kehtestada Vabariigi Valitsuse üksikakti ehk korraldusega	ei saa kehtestada täies ulatuses üksikaktina, kuna kaitse-eeskiri on ka üldakti iseloomuga ja norme ei ole võimalik selgelt eristada
Maaeluministeerium	Määruse paragrahvis 5 on lõigete numeratsioonis segadus, puudub lõige 4. Palume parandada määruses vastava paragrahvi numeratsioon	Arvestatud. Numeratsioon määruses korrastatud
	Teeme ettepaneku määruse paragrahvi 5 lg 6 punkti 1 täiendada sättega, et majandustegevus on lubatud paragrahvi 5 lõigetes 3 ja 5 nimetatud juhtudel. Vastavalt muudatusele täiendada ka seletuskirja lehekülg 18 lauset „Kasvukohtade ja nende kvaliteedi säilimine tagatakse sihtkaitsevööndi režiimi kaudu, kus on majandustegevus keelatud“ ning lisada juhud, mis tingimustel on majandustegevus püsielupaikades ikkagi lubatud	Osaliselt arvestatud. Esitajale selgitatud e-kirjaga, et kuna § 5 lg 5 sissejuhatavas lauses on märgitud, et keeldudele kohalduvad määrusega sätestatud erisused, siis ei ole täiendav viitamine vajalik. Samuti oleks püsielupaigas lubatud töödele viitamine majandustegevust keelavas punktis eksitav, kuna tegemist ei ole klassikalise majandustegevusega. Seletuskirja on vastavalt täiendatud
	Seletuskirja peatükki 5 „Määruse mõju ja rakendamiseks vajalikud kulutused“ 6. lõiku palume lisada, et Natura 2000 erametsa toetust makstakse Euroopa Maaelu Arengu Põllumajandusfondist.	Arvestatud. Seletuskirja vastavalt täiendatud
	Juhime tähelepanu, et Natura 2000 erametsa toetuse puhul on kehtiva määruse kohaselt võimalik toetust taotleda keskkonnaregistrisse kantud vähemalt 0,30 hektari suuruse metsaala kohta. Kui püsielupaigad asuvad sellest väikesematel metsaaladel, siis sinna toetust ei ole võimalik taotleda ja seega tuleks seletuskirjas täpsemalt välja tuua, kuidas kompenseeritakse sellisel juhul nende omanikule	Arvestamata, kuna hetkel ei ole võimalik seletuskirjas välja tuua, kuidas kompenseeritakse alla 0,3 ha metsaalade metsa majandamata jätmisest saamata jäänud tulu. Sellekohased selgitused on esitatud e-kirjaga, kus märgiti, et et 0,3 ha toetuse saamise nõuded on koostöös Maaeluministeeriumi ja PRIAga eelnevatel perioodidel kokku lepitud ja kinnitatud. 0,3 ha on alampiiriks ka näiteks otsetoetuse puhul. Erinevatel

	<p>metsaalade majandamata jätmisest saamata jäänud tulu</p>	<p>pindalatoetustel ongi alampiirid ja liikmesriikidel on need erinevad. Üheks tugevaimaks argumendiks pindalalise alammäära kehtestamisel on halduskoormusega kaasnev. Väiksema pindalaga saadava toetuse summa ja toetusega kaasnev haldamiskulud ei oleks enam proportsionaalsed. Uus rahastusperiood on tulemas ja kui MeM-il on suund kõikide toetuste pindalalise kriteeriume üle vaadata, kaardistada sellega täna kaasnevad kulud ja võimalusel seniseid piire allapoole tuua, siis kindlasti oleme valmis sellel osas tegema koostööd.</p>
	<p>Palume seletuskirjas selgemalt välja tuua need põhjused, miks on valitud rangem kaitsekord, kui lubatud ja keelatud tegevused sarnanevad pigem looduskaitseaduse paragrahv 31 nimetatud piiranguvööndile omastele tegevustele.</p>	<p>Arvestamata. Põhjendused esitatud e-kirjaga, kus selgitati, et antud liike mõjutada võivat kraavide hooldustöid ei võimalda piiranguvööndi kaitsekord reguleerida. Samuti on kavandatavates PEP-des keelatud mitmed olulisi piiranguid põhjustavad tegevused, sh ehitamine, ehitiste hooldamine, raie jms, mistõttu skv kaitsekord on sobivam nii kaitse-eesmärkide saavutamiseks kui kitsenduste kompenseerimiseks. Lisaks võimaldab koosluste kujundamist, sh tellitavate loodushoiutöödena, korraldada just sihtkaitsevööndi režhiim.</p>
<p>Rahandusministeerium</p>	<p>Planeeringutega vastuolu korral tuleb kas vähendada kaitseala detailplaneeringus ette nähtud tulemuse saavutamiseks või jõuda maa omanikega kokkuleppele kompensatsiooni osas</p>	<p>Rahandusministeeriumile on selgitatud, et kuna tegemist on I kategooria liigiga siis on kaitseala piiride muutmisel kaalutlusruum piiratud aga et niipalju kui võimalik on avalikustamise ja vaidluste käigus ning lähtudes korduvalt läbi viidud põhjalike inventuuride andmetest PEP-i</p>

		piire korrigeeritud. Samuti selgitati Rahandusministeeriumile, et maaomanikele on selgitatud PEP moodustamise järel rakenduvaid kompensatsioonimehhanisme.
--	--	--

Vabariigi Valitsuse reglemendi § 7 lõike 4 kohaselt, kui kooskõlastaja ei ole sama paragrahvi lõigetes 1– 27 3 sätestatud tähtaja jooksul eelnõu kooskõlastanud või jätnud seda põhjendatult kooskõlastamata, loetakse eelnõu kooskõlastatuks.